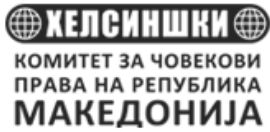




ILGA
EUROPE



СТРАТЕШКО ЗАСТАПУВАЊЕ (ЛИТИГАЦИЈА) НА СЛУЧАИ НА ДИСКРИМИНАЦИЈА ВРЗ ОСНОВА НА СЕКСУАЛНА ОРИЕНТАЦИЈА



СТРАТЕШКО ЗАСТАПУВАЊЕ (ЛИТИГАЦИЈА) НА СЛУЧАИ НА ДИСКРИМИНАЦИЈА ВРЗ ОСНОВА НА СЕКСУАЛНА ОРИЕНТАЦИЈА

© Хелсиншки Комитет за човекови права на Република Македонија –
ЛГБТИ Центар за поддршка, Скопје, Македонија, 2013

Издавач

Хелсиншки Комитет за човекови права на РМ
ЛГБТИ Центар за поддршка

Проектен координатор

Кочо Андоновски

Автор на документот

Проф. Д-р Љубомир Данаилов Фрчкоски

Автор на анексот

М-р Јована Ананиевска
ЛГБТИ Центар за поддршка

Печатење

КОМА

Оваа публикација беше изготвена во рамките на проектот: „Изготвување на документ за стратешко застапување“, поддржан од ИЛГА Европа.

Печатењето на оваа публикација беше финансиски поддржано од ИЛГА Европа. Официјалните ставови изнесени во овој документ не ги одразуваат официјалните ставови на ИЛГА Европа.

Авторите на документот изразуваат голема благодарност до Коалицијата „Сексуални и здравствени права на маргинализирани заедници“ за дозволата за користење на дел од нивното искуство, документација и истражување и за дадените информации при изготвувањето на овој документ, како и до ЕГАЛ, за дадените информации за дискриминација во однос на домувањето.

СТРУКТУРА на текстот:

- 1. Меѓународни извори на заштита од дискриминација кои се однесуваат и на заштита врз основа на СО (сексуална ориентација).**
 - 1.1. Обединети Нации
 - 1.2. Антидискриминациски одредби во европското законодавство
 - 1.3. Антидискриминациски одредби во македонското законодавство

- 2. Поим и дефиниции на Стратешко застапување на случаи на дискриминација врз основа на сексуална ориентација**
 - 2.1. ДЕФИНИЦИИ ОД ЗНАЧЕЊЕ ЗА ПРОЦЕСОТ НА ЗАСТАПУВАЊЕ
 - 2.2. КАКО СТРАТЕШКОТО ЗАСТАПУВАЊЕ ГИ ПОСТИГНУВА ЦЕЛИТЕ?
 - 2.3. КАКО НЕВЛАДИНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ ОДЛУЧУВААТ ЗА СВОИТЕ ПРИОРИТЕТИ ВО ЗАСТАПУВАЊЕТО?
 - 2.4. ПЛАНИРАЊЕ НА ЗАСТАПУВАЊЕТО
 - 2.5. СЕЛЕКЦИЈА НА СЛУЧАЈ
 - 2.6. СТРАТЕГИЈА И МЕНАЏИРАЊЕ НА СЛУЧАЈОТ
 - 2.7. ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА ПО ПРОЦЕСОТ НА ЗАСТАПУВАЊЕ

- 3. КАКО СЕ ПРАВИ ПРЕТСТАВКА ЗА СЛУЧАЈ ВО СУДСКА ПОСТАПКА**

- 4. КАКВИ СЕ МАКЕДОНСКИТЕ СОГЛЕДУВАЊА И ИСКУСТВА ЗА ЗАСТАПУВАЊЕТО НА СЛУЧАИ НА ДИСКРИМИНАЦИЈА ВРЗ ОСНОВА НА СЕКСУАЛНА ОРИЕНТАЦИЈА?**

- 5. АНЕКС - Случаи на дискриминација врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет во пракса во македонското општество**

За Хелсиншкиот Комитет за човекови права на РМ

За ЛГБТИ Центарот за поддршка

1. Меѓународни извори на заштита од дискриминација кои се однесуваат и на заштита врз основа на СО (сексуална ориентација)

1.1. Обединети Нации

Освен стандардите против дискриминацијата општо познати во документите на Обединетите Нации (ООН), со кои не би го оптоварувале овој документ¹, во областа на забраната на дискриминацијата врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет – Советот за човекови права (Human Rights Council) на својата 17та сесија (јули, 2011) донесе одлука (со Резолуција) да се изготви Извештај од Високиот Комесар за човекови права на Обединетите Нации на тема Дискриминациски закони и практики и акти на насилство против индивидуите, врз основа на нивната сексуална ориентација и родов идентитет. Извештајот беше изготвен и предаден на Советот во ноември истата година.

За нашиот документ од него е важен правниот дел (до стр. 9) во кој се дефинира позицијата на телата на ООН околу основите по кои дискриминацијата се забранува. Така, се вели дека авторите на Пактот за Граѓански слободи и права, намерно ја оставиле отворена реченицата за основите по кои дискриминацијата е забранета со фразата “и друг статус” и дека иако основата сексуална ориентација не е директно спомената, истата се подразбира.

Тоа е експлицитно така после решавање на случајот *Toonen v. Australia* (1994), пред Комитетот за човекови права, каде истиот зазел став дека: државите се обврзани да ги штитат индивидуите од дискриминација врз основа на нивната сексуална ориентација.²

Подоцна и Комитетот за економски, социјални и културни права ја прифаќа нормата дека изразот “и друг статус” подразбира сексуална ориентација³.

Забраната на дискриминација врз основа на сексуална ориентација се промовира и во толкувањето на: правото на заштита на животот, слободата и сигурноста на лицата; забрана на тортура и заштита на приватноста од арбитрерно апсење.

После случајот *Тонен* од 1994-та година, Комитетот за човекови права на ООН зазема правен став дека: законите кои го криминализираат приватниот, доброволен сексуален акт помеѓу лица од ист пол – го кршат правото на приватност и недискриминација. И што е многу важно, Комитетот зазел уште еден правен став, имено дека: криминализацијата на ваквите акти со оправдување од причини на јавно здравје и јавен морал – НЕ Е ОПРАВДАНО, БИДЕЈКИ НЕ Е НЕОПХОДНО НИТУ ПРОПОРЦИОНАЛНО.

Конечно, недискриминациониот стандард врз основа на сексуална ориентација се однесува и на правото на слобода на изразувањето и здружувањето.⁴

За нашиов текст се важни Препораките на Високиот Комесар за човекови права на ООН, во цитираниот Извештај, каде вели: дека државите се обврзани на брза и ажурна истрага на сите криминални акти и сериозни инциденти против лица направени врз основа на нивната сексуална ориентација... како и на создавање на правен систем кој ќе ги казнува сторителите на овие криминални акти. Се препорачува обврска на државите да водат датотека и евиденција на состојбите со овие видови дискриминација и криминал. Државите се поттикнуваат да создадат ефикасно антидискриминационо

¹ Види сумарно во *Discrimination laws and practices and acts of violence against individuals on their sexual orientation and gender identity*, Report of United Nations High Commissioner for Human Rights, A/HRC/19/41, GE.11-17075, pp.4-8.

² Communication No.488/1992 CCPR/C/50/D/488/1992, *Young v. Australia*, Communication No 941/2000, CCPR/C/78/D/941/2000.

³ E/C.12/GC/20, para. 32.

⁴ Експлицитни уставни гаранции против дискриминација врз основа на сексуална ориентација постојат во шест земји. Други пак, истото го спроведуваат преку толкување на нивните судови на изразот “и друга основа”. Општата судска практика го усвојува стандардот за еднаква правна заштита вклучувајќи ја и оваа основа.

Четириесет и пет земји експлицитно ја забрануваат дискриминацијата врз основа на сексуална определба при вработувањето.... и др. Види Цитиран Текст Извештај... стр 16 и понатаму.

законодавство и да ја вклучат основата на сексуална ориентација меѓу основите по кои се забранува дискриминацијата.

1.2. Антидискриминациски одредби во европското законодавство

Концептот на европското антидискриминационо право содржи референци кон следните основни институти: дефиниции на директна и индиректна дискриминација; вознемирување и виктимизација на жртвите; инструкции, поттикнување на дискриминација; товар на докажување при дискриминациони постапки; адаптација на постапките при вработување (reasonable accommodation); одбрана на правата на жртвата со помош и од страна на невладините организации од оваа област; ефективни санкции и компензации на жртвите на дискриминација.

Сите овие институти се опфатени со двете антидискриминациони Директиви на ЕУ: Против расната дискриминација и Рамковната Директива против дискриминацијата при вработувањето (2000)⁵, како во и “пакетот” инструменти од Советот на Европа: Европската Конвенција за основните слободи и права на човекот (ЕКЧП), нејзиниот Протокол 12; и јуриспруденцијата, односно Одлуките на Судот за Човекови права во Стразбур.

Треба да се спомене во нашиов контекст и Препораката на Советот на Министри на ЕУ од 2010 (CM/Res.5) до земјите-членки за мерките за борба против дискриминација врз основа на сексуална ориентација или родов идентитет.

Прво, треба да се подвлече дека во рамките на гореспоменатата целина на правни инструменти, основата **сексуална ориентација** е меѓу неспорно признаените основи за недискриминација. При тоа, таквата **дискриминација** се дефинира како: **секое разликување, исклучување, ограничување или преференции базирани на сексуалната ориентација на индивидуата.**

Од друга страна, самата основа сексуална ориентација се интерпретира како серија на права: имено, секоја индивидуа има сексуална ориентација и родов идентитет. Мнозинството луѓе се идентификуваат како хетеросексуални и родот им соодветствува со полот од раѓање. Сепак дел од населението не се идентификува во постоечката хетеронормативна матрица, односно тоа се лица кои имаат различна сексуална ориентација од хетеросексуалната, или се идентификуваат со род кој е различен од полот кој им е назначен при раѓањето (лезбејки, геј мажи, бисексуалци, трансродови, интерсексуалци, квир итн.). Лицата со различна сексуална ориентација од мнозинството, околу 10% од населението (по проценки), се лица чии права исто така се гарантирани по принципот на еднаквост и недискриминација.

Европското антидискриминационо право исто така одредува кои се придружните делови на основите за недискриминација. Имено, вели дека постои призната основа на повеќекратна дискриминација (мултиплицирана) кога лицето по повеќе основи се дискриминира, (на пример Ром/геј, или хендикеп/лезбејка и сл) и дискриминација врз претпоставена основа (за некој се смета дека е геј или лезбејка и поради тоа е дискриминиран/а, а тој/таа всушност не е).

Ова право дефинира што е институтот вознемирување, поттикнување на дискриминација или одбивање да се приспособи работното место на лицето со посебни потреби (разумно приспособување). Дефиницијата на вознемирување е важна за нас: тоа е секое нарушување на достоинството и создавање на непријателски, деградирачки, навредувачки, понижувачки околности и опкружување за лицата за кои се смета или кои имаат поинаков родов идентитет и сексуална ориентација.

⁵ Види детали во: Handbook on seeking remedies under the EU Non-discrimination Directives, European Commission, Directorate-Generale for Justice, July 2011.

За нас е важна и одредбата за тоа што е поттикнување на дискриминација (кое често се јавува низ македонските социјални мрежи, а понекогаш индиректно се стимулира и со владините политики): имено, секоја ситуација или комуникација во која друг се поттикнува да дискриминира, директно или со индиректни негативни квалификации кон жртвата - е казнива.

Овие основи се однесуваат на јавната и на приватната сфера на општествениот живот (го обезбедуваат истиот опсег на заштита за сите основи) на работа по договор, воена служба, вработување во јавен и приватен сектор и т.н. секојдневна дискриминација.

Антидискриминациски одредби во македонското законодавство

1.3.1. Устав на РМ

Граѓански и политички слободи и права

Член 9

Граѓаните на Република Македонија се еднакви во слободите и правата независно од полот, расата, бојата на кожата, националното и социјалното потекло, политичкото и верското уверување, имотната и општествената положба.

Граѓаните пред Уставот и законите се еднакви.

Член 54

Слободите и правата на човекот и граѓанинот можат да се ограничат само во случаи утврдени со Уставот.

Слободите и правата на човекот и граѓанинот можат да бидат ограничени за време на воена или вонредна состојба според одредбите на Уставот.

Ограничувањето на слободите и правата не може да биде дискриминаторско по основ на пол, раса, боја на кожа, јазик, вера, национално или социјално потекло, имотна или општествена положба.

Ограничувањето на слободите и правата не може да се однесува на правото на живот, забраната на мачење, на нечовечко и понижувачко постапување и казнување, на правната одреденост на казните дела и казните, како и на слободата на уверувањето, совеста, мислата, јавното изразување на мислата и вероисповеста.

1.3.2. Кривичен Законик на РМ

Глава петнаесетта

КРИВИЧНИ ДЕЛА ПРОТИВ СЛОБОДИТЕ И ПРАВАТА НА ЧОВЕКОТ И ГРАЃАНИНОТ

Повреда на рамноправноста на граѓаните

Член 137

(1) Тој што врз основа на разлика на полот, расата, бојата на кожата, националното и социјалното потекло, политичкото и верското уверување, имотната и општествената положба, јазикот или друго лично својство или околност, ќе му одземе или ограничи права на човекот и граѓанинот, утврдени со Уставот, закон или со ратификуван меѓународен договор или кој врз основа на овие разлики им дава на

граѓаните повластици спротивни на Уставот, закон или ратификуван меѓународен договор, ќе се казни со затвор од три месеци до три години.

(2) Ако делото од став 1 го стори службено лице во вршење на службата, ќе се казни со затвор од шест месеци до пет години.

(3) Ако делото од овој член го стори правно лице, ќе се казни со парична казна.

Повреда на правото на употреба на јазикот и писмото

Член 138

(1) Тој што ќе им го одземе или ограничи на граѓаните со Уставот, закон или ратификуван меѓународен договор загарантираното право на употреба на јазикот и писмото, ќе се казни со затвор од три месеци до три години.

(2) Ако делото од став 1 го стори службено лице во вршење на службата, ќе се казни со затвор од шест месеци до пет години.

(3) Ако делото од овој член го стори правно лице, ќе се казни со парична казна.

Загрозување на сигурноста

Член 144

(4) Тој што по пат на информатички систем ќе се закани дека ќе стори кривично дело за кое е пропишана казна затвор од пет години или потешка казна против некое лице поради неговата припадност кон определена национална, етничка или расна група или верска определба, ќе се казни со казна затвор од една до пет години.

Глава триесет и четврта

КРИВИЧНИ ДЕЛА ПРОТИВ ЧОВЕЧНОСТА И МЕЃУНАРОДНОТО ПРАВО

Расна и друга дискриминација

Член 417

(1) Тој што врз основа на разлика на раса, боја на кожа, националност или етничко потекло ги повредува основните човекови права и слободи признати од страна на меѓународната заедница, ќе се казни со затвор од шест месеци до пет години.

(2) Со казната од став 1 ќе се казни тој што врши прогонување на организации или на поединци поради нивното залагање за рамноправност на луѓето.

(3) Тој што шири идеи за супериорност на една раса над друга или пропагира расна омраза или поттикнува на расна дискриминација, ќе се казни со затвор од шест месеци до три години.

Одобрување или оправдување на геноцид, злосторства против човечноста или воени злосторства

Член 407-а

(1) Тој што по пат на информациона систем јавно ги негира, грубо ги минимизира, ги одобрува и оправдува делата од членот 403 до 407, ќе се казни со затвор од една до пет години.

(2) Ако негирањето, минимизирањето, одобрувањето или оправдувањето е сторено **со намера за поттикнување омраза, дискриминација или насилство против некое лице или група на лица поради нивната национална, етничка или расна припадност или верска определба, сторителот, ќе се казни со казна затвор најмалку четири години.**

1.3.3. ЗАКОН ЗА РАБОТНИТЕ ОДНОСИ

Службен весник на РМ, бр.158 од 09.12.2010 година

Забрана на дискриминацијата

Член 6

(1) Работодавачот не смее барателот на вработување (во натамошниот текст: кандидат за вработување) или работникот, да го става во нееднаква положба заради расата, бојата на кожата, полот, возраста, здравствената состојба, односно инвалидност, религиозното, политичко или друго убедување, членување во синдикатите, националното или социјалното потекло, статус на семејството, имотната состојба, половата насоченост или заради други лични околности.

(2) На жените и на мажите мораат да им бидат обезбедени еднакви можности и еднаков третман при вработувањето, напредувањето во работата, оспособувањето, образованието, преквалификацијата, платите, наградувањето, отсуството од работа, условите за работа, работното време и откажувањето на договорот за вработување.

Директна и индиректна дискриминација

Член 7

(1) Забраната на директна или индиректна дискриминација во случаите од членот 6 на овој закон се однесува на дискриминација на кандидатот за вработување и на работникот.

(2) Директна дискриминација, во смисла на ставот (1) од овој член, е секое постапување условувано со некои од основите од членот 6 на овој закон со кое лицето било ставено, се става, или би можело да биде ставено во понеповолна положба од други лица во споредбени случаи.

(3) Индиректна дискриминација, во смисла на овој закон, постои кога определена навидум неутрална одредба, критериум или пракса, го става или би го ставила во понеповолна положба во однос на другите лица, кандидатот за вработување или работникот поради определено својство, статус, определување или уверување од членот 6 на овој закон.

(4) Дискриминацијата, во смисла на членот 6 од овој закон, е забранета во однос на:

1) условите за вработување, вклучувајќи ги и критериумите и условите за избор на кандидати за вршење на определена работа, во која било гранка на дејносии на сите нивоа на професионална хиерархија;

2) напредувањето во работата;

3) пристапот до сите видови и степени на стручно оспособување, преквалификација и доквалификација;

4) условите за работење и работа и сите права од работен однос и во врска со работниот однос, вклучувајќи и еднаквост на плати;

5) откажувањето на договорот за работа и

6) правата на членовите и дејствувањето во здруженијата на работниците и работодавачите или во која било друга професионална организација, вклучувајќи ги и повластиците кои произлегуваат од тоа членство.

(5) Одредбите на колективните договори и договорите за вработување со кои се утврдува дискриминација на некој од основите од членот 6 на овој закон се ништовни.

Исклучоци од забрана на дискриминација

Член 8

(1) Не се смета за дискриминација правење разлика, исклучување или давање предимство во однос на определена работа, кога природата на работата е таква или работата се врши во такви услови што карактеристиките поврзани со некои од случаите од членот 6 на овој закон претставуваат вистински и одлучувачки услов за вршење на работата, под услов целта што со тоа се сака да се постигне да е оправдана и условот да е одмерен.

(2) Сите мерки предвидени со овој закон или друг закон и одредбите на овој или на другите закони, колективните договори и договорите за работа кои се однесуваат на посебната заштита и помош на определена категорија на работници, а посебно на оние за заштита на инвалидите, постарите работници, бремените жени и жените кои користат некое од правата од заштита на мајчинството, како и одредбите кои се однесуваат на посебните права на родителите, посвоителите и штитениците не се сметаат за дискриминација ниту смеат да бидат основа за дискриминација.

Вознемирување и полово вознемирување

Член 9

(1) Забрането е вознемирување и полово вознемирување.

(2) Вознемирувањето и половото вознемирување претставува дискриминација во смисла на членот 6 од овој закон.

(3) Вознемирување, во смисла на овој закон, е секое несакано однесување предизвикано од некој од случаите од членот 6 на овој закон кое има за цел или претставува повреда на достоинството на кандидатот за вработување или на работникот, а кое предизвикува страв или создава непријателско, понижувачко или навредливо однесување.

(4) Полово вознемирување, во смисла на овој закон, е секое вербално, невербално или физичко однесување од полов карактер кое има за цел или претставува повреда на достоинството на кандидатот за вработување или на работникот, а кое предизвикува страв или создава непријателско, понижувачко или навредливо однесување.

Психичко вознемирување на работно место (мобинг)

Член 9-а

(1) Забранет е секаков вид психичко вознемирување на работно место (мобинг).

(2) Психичко вознемирување на работно место (мобинг) претставува дискриминација во смисла на членот 6 од овој закон.

(3) Психичко вознемирување на работно место (мобинг), во смисла на овој закон, е секое негативно однесување од поединец или група кое често се повторува (најмалку во период од шест месеца), а претставува повреда на достоинството, интегритетот, угледот и честа на вработените лица и предизвикува страв или создава непријателско, понижувачко или навредливо однесување, чија крајна цел може да биде престанок на работниот однос или напуштање на работното место.

(4) Извршител на психичко вознемирување на работното место (мобинг) може да биде едно или повеќе лица со негативно однесување во смисла на ставот (3) од овој член, без оглед на нивното својство (работодавач како физичко лице одговорно лице или работник).

Надомест на штета за дискриминација

Член 10

Во случаите на дискриминација од членот 6 на овој закон кандидатот за вработување или работникот има право да бара надомест на штета согласно со Законот за облигационите односи.

Товар на докажување во случај на спор

Член 11

(1) Ако кандидатот за вработување, односно работникот, во случај на спор **изнесе факти** дека работодавачот постапил спротивно на членовите 6 и 9 од овој закон, на работодавачот е товарот на докажувањето дека немало каква било дискриминација, односно дека постапил во согласност со членовите 6 и 9 на овој закон, освен ако докаже дека различниот третман е направен поради исклучоците од членот 8 на овој закон.

(2) Во случај на спор, кога е постапено спротивно на членот 9-а од овој закон, товарот на докажувањето паѓа на поединец или група против кои е поведен спор за вршење на психичко вознемирување (мобинг) на работно место, освен ако докажат дека различниот третман е направен поради исклучоците од членот 8 на овој закон.

(3) Поради поведување постапка за правна заштита од психичко вознемирување на работното место (мобинг), како и сведочење во текот на постапката, на вработеното лице не може на посреден или непосреден начин да му се влошат условите за работа, односно не може да биде ставен во неповолна положба, посебно со намалување на заработувачката, преместување на друго работно место или спречување на напредување или стручно усовршување.

Полова еднаквост при објавување на слободни работни места

Член 24

(1) Работодавачот не смее слободното работно место да го објави само за мажи или само за жени, освен ако определениот пол е неопходен услов за вршење на работата.

(2) Објавувањето на слободното работно место не смее да сугерира дека работодавачот дава кај вработувањето предност на определен пол, освен во исклучокот од ставот (1) на овој член.

1.3.4. ЗАКОН ЗА СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Член 20

Се забранува директна или индиректна дискриминација по основа на пол, раса, боја на кожата, национална, етничка, социјална, политичка, верска, културна, јазична, имотна и општествена припадност, онеспособеност и потекло во остарување на правата од социјалната заштита утврдени со овој закон.

Забраната од став 1 на овој член се однесува на јавни установи за социјална заштита основани од Владата на Република Македонија, од општина, Град Скопје и општините во градот Скопје, на приватни установи за социјална заштита основани од правно или физичко лице и на здружение на граѓани и физичко лице, кои вршат работи од областа на социјалната заштита утврдени со овој закон.

Член 21

Директна дискриминација, во смисла на член 20 на овој закон, е секое постапување со кое барател или корисник на социјална заштита бил ставен во неповолна положба од другите корисници во споредбени случаи.

Индиректна дискриминација, во смисла на овој закон, постои кога определена навидум неутрална одредба, критериум или пракса го става барателот или корисникот на социјална заштита поради пол, раса, боја на кожата, национална, етничка, социјална, политичка, верска, културна, јазична, имотна и општествена припадност, онеспособеност и потекло во неповолна положба во однос на другите корисници на права од социјалната заштита утврдени со овој закон, освен доколку се утврдени критериуми или практики кои се објективно оправдани со легитимна цел и средствата за постигнување на таа цел се соодветни и неопходни.

Член 22

Во случаите на дискриминација од член 20 и 21 на овој закон барателот или корисникот на социјална заштита има право да бара заштита од надлежен орган.

Доколку во судска постапка се утврди дека со барателот или корисникот на социјална заштита е постапувано спротивно на одредбите на член 20 и 21 на овој закон, барателот или корисникот на социјална заштита има право да бара надомест на штета, од сторителот на дискриминацијата.

Член 23

Ако барателот или корисникот на социјална заштита, во случај на спор изнесе факти дека е постапувано спротивно на член 20 и 21 на овој закон, во тој случај обврската на докажувањето и произнесување по тие факти и наоди е на јавната установа за социјална заштита основана од Владата на Република Македонија, од општина, Градот Скопје и општините во градот Скопје, на приватната установа за социјална заштита основана од правно или физичко лице и на здружението на граѓани и физичкото лице кои вршат одредени работи од областа на социјалната заштита.

1.3.5. ЗАКОН ЗА СПРЕЧУВАЊЕ И ЗАШТИТА ОД ДИСКРИМИНАЦИЈА

Член 2

Заштитата и забраната од дискриминација се однесува на сите физички и правни лица во процесот на остварување на правата и слободите гарантирани со Уставот и со законите на Република Македонија.

Член 3

Се забранува секоја директна или индиректна дискриминација, повикување и поттикнување на дискриминација и помагање во дискриминаторско постапување врз основа на пол, раса, боја на кожа, род, припадност на маргинализирана група, етничка припадност, јазик, државјанство, социјално потекло, религија или верско уверување, други видови уверувања, образование, политичка припадност, личен или општествен статус, ментална и телесна попреченост, возраст, семејна или брачна состојба, имотен статус, здравствена состојба или која било друга основа која е предвидена со закон или со ратификуван меѓународен договор (во натамошниот текст: дискриминаторска основа).

Член 4

Овој закон се применува од страна на сите државни органи, органи на единицата на локалната самоуправа, правни лица со јавни правни овластувања и правни и физички лица во областа на:

- 1) работата и работните односи;
- 2) образование, наука и спорт;
- 3) социјална сигурност, вклучувајќи го и подрачјето на социјална заштита, пензиско и инвалидско осигурување, здравствено осигурување и здравствена заштита;
- 4) правосудство и управа;
- 5) домување;
- 6) јавно информирање и медиуми;
- 7) пристап до добра и услуги;
- 8) членување и дејствување во синдикални, политички партии, здруженија на граѓани и фондации или други организации засновани на членство;
- 9) култура и
- 10) други области определени со закон.

Значење на изразите употребени во овој закон

Член 5

Одделни изрази употребени во овој закон го имаат следново значење:

1. Афирмативни мерки се активности на надлежните државни органи кои се насочени кон спречување и заштита од дискриминација, односно намалување или елиминирање на фактичка нееднаквост којашто настанала како резултат на претходна дискриминација;
2. Архитектонско опкружување се сите објекти во јавна употреба кои се на располагање на луѓето за користење или кои се поврзани со задоволување на одредени потреби или со добивање одредени услуги;
3. Дискриминација е секое неоправдано правно или фактичко, непосредно или посредно правење на разлика или нееднакво постапување, односно пропуштање (исклучување, ограничување или давање првенство) во однос на лица или групи кое се заснова на пол, раса, боја на кожа, род, припадност на

маргинализирана група, етничка припадност, јазик, државјанство, социјално потекло, религија или

верско уверување, образование, политичка припадност, личен или општествен статус, ментална и телесна попреченост, возраст, семејна или брачна состојба, имотен статус, здравствена состојба или која било друга основа;

4. Дискриминаторско однесување и постапување е секое активно или пасивно однесување на секое лице од страна на јавните власти, како и од страна на правни и физички лица од приватниот и јавниот сектор во јавниот живот, кое создава основи за привилегирање или депривилегирање на некое лице на неоправдан начин, или кое го изложува на неправеден и деградирачки однос во споредба со други лица во слична ситуација, базирано на која било од дискриминаторските основи;

5. Брак е заедница на живот исклучиво на еден маж и една жена во која се остваруваат интересите на брачните другари, семејството и општеството;

6. Еднаквост е начело според кое сите луѓе се рамноправни, односно изедначени во обврските и правата. Еднаквоста ја подразбира различноста, односно подразбира постоење неистоветни лица кои треба да бидат еднакво третирали;

7. Ефективна заштита е постоење систем од достапни и употребливи механизми за поведување постапка во случај на дискриминација, постоење независни и објективни структури кои постапуваат по поднесените жалби врз основа на однапред предвидени процедури и постоење на однапред предвидени санкции за конкретни повреди на правата;

8. Легитимна (објективно оправдана) цел е цел која не е спротивна на Уставот и на одредбите на меѓународните договори, а којашто соодветствува со реалните потреби, однапред е прецизно дефинирана и е пропорционална на ефектите кои треба да се постигнат;

9. Лице е физичко лице кое престојува на територијата на Република Македонија и правно лице кое е регистрирано, односно врши дејност на територијата на Република Македонија;

10. Легитимен интерес претставува оправдување за интересот и активното вклучување на одредено лице во преземањето конкретни активности, заради своја сопствена засегнатост од последиците на тие активности, заради поширок однапред пројавен интерес за одредени општествени случувања, односно заради предвидено овластување со закон за занимавање со определени активности;

11. Маргинализирана група е група од поединци кои ги обединува специфична положба во општеството, кои се објект на предрасуди, кои имаат посебни карактеристики кои ги прават погодни за одредени видови на насилство, имаат помала можност за остварување и заштита на сопствените права или се изложени на зголемена можност за натамошна виктимизација и

12. Прилагодување на инфраструктурата и сервисите е преземање соодветни мерки потребни во одреден случај за да му се овозможи на лицето со ментална и телесна попреченост да има пристап, да учествува и да напредува во работниот процес, освен ако овие мерки не наметнуваат диспропорционални оптоварувања за работодавачите.

II. ОБЛИЦИ НА ДИСКРИМИНАЦИЈА

Член 6

(1) Директна дискриминација врз дискриминаторска основа е секое неповолно постапување, разликување, исклучување или ограничување кое како последица има или би можело да има одземање, нарушување или ограничување на еднаквото признавање или уживање на човековите права и основни слободи, споредено со третманот кој го има или би можело да го има друго лице во исти или слични услови.

(2) Индиректна дискриминација врз дискриминаторска основа е секое ставање на некое лице или група во неповолна положба во споредба со други лица, со донесување очигледно неутрални одредби, критериуми или со преземање на определени практики, освен кога таквите одредби, критериуми или практики, произлегуваат од оправдана цел, а средствата за постигнување на таа цел се соодветни и неопходни.

Член 7

(1) Вознемирувањето и понижувачкото постапување претставува повреда на достоинството на лице или на група на лица кое произлегува од дискриминаторска основа и кое има за цел или резултат повреда на достоинството на одредено лице или создавање заканувачка, непријателска, понижувачка или застрашувачка средина, пристап или практика.

(2) Сексуално вознемирување е несакано однесување од полов карактер, кое се изразува физички, вербално или на кој било друг начин, а има за цел или последица повреда на достоинството на едно лице, особено кога се создава непријателска, заканувачка, деградирачка или понижувачка средина.

Член 8

(1) Под дискриминација на лица со ментална и телесна попреченост се подразбира намерно оневозможување или отежнат пристап до здравствена заштита, односно ускратување на правата на здравствена заштита, редовен медицински третман и лекови, рехабилитациони средства и мерки во согласност со нивните потреби, ускратување на правото на брак и создавање на семејство и други права од областа на бракот и семејните односи, ускратување на правото на образование, на работа и правата од работниот однос.

(2) Дискриминација на лица со ментална и телесна попреченост постои и тогаш кога нема да се преземат мерки за отстранување на ограничувањата, односно прилагодување на инфраструктурата и просторот, користење на јавно достапни ресурси, или учество во јавниот и општествениот живот.

Член 9

Како дискриминација ќе се смета и секоја активност со која некое лице директно или индиректно повикува, охрабрува, дава упатства или поттикнува друго лице да изврши дискриминација.

Член 10

Дискриминација претставува и неповолното однесување кон едно лице, трпење на штетни последици заради тоа што презело одредени активности за заштита од дискриминација (пријавило дискриминација, започнало постапка за дискриминација и сведочело во текот на постапката).

Член 11

Оневозможувањето или ограничувањето на користењето на добра и услуги на лице или група на лица по некој од основите наведени во членот 5 точка 3 од овој закон претставува дискриминација.

Член 12

Како потезок облик на дискриминација, во смисла на овој закон, ќе се смета дискриминацијата направена кон одредено лице по повеќе дискриминаторски основи (повеќекратна дискриминација), дискриминација направена повеќе пати (повторена дискриминација), која е правена подолго време (продолжена дискриминација) или која со своите последици особено тешко го погодува дискриминираното лице.

III. ИСКЛУЧОЦИ ОД ДИСКРИМИНАЦИЈА

Член 13

Нема да се сметаат за дискриминација афирмативните мерки преземени од органи на државната управа, органи на единиците на локалната самоуправа, други органи и организации кои вршат јавни овластувања, јавни установи или од страна на физички или правни лица, констатирани како оправдани во минатото, сегашноста или во иднина, а кои можат да се преземаат се додека не се постигне потполна фактичка еднаквост:

1) во корист на лице, група на лица или заедница, со цел да се елиминираат или да се намалат фактичките нееднаквости, ако разликувањето е оправдано и пропорционално на целта, и со цел да се обезбеди нивен природен развој и ефективно постигнување на нивното право на еднакви можности во споредба со други лица, групи на лица или заедници и

2) афирмативните мерки кои имаат за цел заштита на маргинализираните групи, со цел да се елиминираат или да се намалат фактичките нееднаквости, ако разликувањето е оправдано и пропорционално на целта и со цел да се обезбеди нивен природен развој и ефективно постигнување на нивното право на еднакви можности во споредба со други лица, групи на лица или заедници.

Член 14

Нема да се смета за дискриминација:

1) различниот третман на лица кои не се државјани на Република Македонија во врска со слободите и правата дадени во Уставот, во законите и меѓународните договори кон кои пристапила Република Македонија, а кои непосредно произлегуваат од државјанството на Република Македонија;

2) различниот третман на лицата врз основа на карактеристики кои се однесуваат на која било од дискриминациските основи, кога спомнатите карактеристики, поради природата на занимањето или активноста, или поради условите во кои се одвива тоа занимање, претставуваат суштинско и определувачко барање, целта е легитимна, а условот не го пречекорува потребното ниво за негова реализација;

3) различниот третман на лицата врз основа на религија, уверување, пол или други карактеристики во врска со занимање кое се одвива во религиозни институции или организации кога, според карактерот на конкретното занимање или активност, или поради условите во кои се остварува религијата, уверувањето, полот или други карактеристики претставуваат суштинско и определувачко барање, од гледна точка на институцијата или организацијата, кога целта е легитимна, а условот не го пречекорува потребното ниво за реализација;

4) различниот третман на лицата врз основа на религија, уверување, пол или други карактеристики во врска со образованието и обуката за целите на занимањето поврзано со конкретна религија;

5) ако членовите и органите на цркви и верски заедници, граѓански организации, политички партии, синдикати и други организации запишани во регистар во согласност со Уставот и законите, постапуваат во согласност со својата доктрина, уверувања или верувања и/или целите утврдени во своите статuti, програми и/или прописи;

6) уредувањето на бракот, вонбрачната заедница и семејството исклучиво како заедница на спротивни полови, односно на еден маж и една жена;

7) остварувањето на уставно гарантираното начело на слобода на говорот, јавниот настап, мислење и јавното информирање;

8) определувањето барање за минимална старост, професионално искуство или стаж во процесите на

избор или во давањето на определени привилегии поврзани со работењето, кога ова е објективно оправдано за постигнување на легитимна цел, а содржината на ова разликување не го надминува неопходното ниво потребно за остварување на целта и

9) определување услов за максимум старост во процесот на вработување што е поврзано со потребата од обука или заради потребите од рационални временски ограничувања поврзани со пензионирање предвидени во закон, кога тоа е објективно оправдано за постигнување на легитимна цел, а содржината на ова разликување не го надминува неопходното ниво потребно за постигнување на целта.

Член 15

Нема да се смета за дискриминација:

- 1) посебната заштита на бремената жена и мајка, предвидена со закон, освен кога бремената жена или мајка не сака да ја користи оваа заштита и за ова го известила работодавачот во пишана форма;
- 2) мерките кои се предвидуваат со закон за поттикнување на вработувањето;
- 3) различниот третман на лицата со инвалидитет во остварувањето на обука и добивањето образование со цел за задоволување на посебните образовни потреби заради изедначување на шансите;
- 4) предвидување на минимум и максимум години за пристап до определени нивоа на обука и образование, кога тоа е објективно оправдано за постигнување на легитимна цел, а содржината на ова разликување не го надминува она што е неопходно со оглед на природата на обуката или образованието, или условите во кои тие се одвиваат и содржината на ова разликување не го надминува неопходното ниво потребно за постигнување на целта;
- 5) мерките насочени кон обезбедување баланс во учеството на мажите и жените, се додека овие мерки се потребни;
- 6) посебните мерки од кои имаат корист лицата или групите кои се во понеповолна положба настаната врз која било дискриминациска основа, со цел за изедначување на нивните можности, се додека тие мерки се потребни;
- 7) посебна заштита, предвидена со закон, на деца без родители, малолетници, самохрани родители и лица со инвалидитет;
- 8) мерки за заштита на посебноста и идентитетот на лицата кои припаѓаат на етнички, религиозни или јазични малцинства и нивното право да го негуваат и развиваат сопствениот идентитет индивидуално или во заедница со другите членови на нивната група и поттикнуваат услови за унапредување на тој идентитет и
- 9) мерките во областа на образованието и обуката кои треба да обезбедат учество на лицата од етничките малцинства додека тие мерки се неопходни.

2. Поим и дефиниции на Стратешко застапување на случаи на дискриминација врз основа на сексуална ориентација.

Овој документ има намера да ги определи структуралните делови на поимот стратешко застапување на случаите на дискриминација врз основа на сексуална ориентација во системот на “делење правда” или правосудниот систем на Република Македонија.

Нужно воден со таа цел, текстот ќе се осврне на серија основни поими кои се однесуваат и употребуваат во стратешкото застапување како и основните правни документи (меѓународни и домашни) кои се основа или тангентно го допираат процесот.

Текстот исто така ќе ги дефинира и основните субјекти кои се повикани или треба да се повикани да го водат или учествуваат во овој процес на стратешко застапување, невладини организации и адвокати кои развиваат правни случаи кои водат до напредок во заштитата од дискриминација во областа на сексуална ориентација на индивидуите, како и основните критериуми, техники на селекција на случаите и приоритетизирање на целите кои се посакува да се постигнат со застапувањето.

Текстот ќе заврши со серија препораки за приопштување на резултатите на сугестиите во него, нивно социјализирање или тренирање на различни релевантни целни групи, организации и индивидуи, заради практична имплементација и градење капацитети.

2.1 ДЕФИНИЦИИ ОД ЗНАЧЕЊЕ ЗА ПРОЦЕСОТ НА ЛИТИГАЦИЈА

Ќе започнеме со серија нужни дефиниции на основните поими со кои “работи” процесот на застапување: Стратешкото застапување и овој текст треба да послужат како инструментикое треба да им помогнат и да ги охрабрат правниците и невладините организации (НВО) да размислуваат и развиваат пракса како да ги препознаваат, селектираат и правно да ги развиваат случаите на дискриминација врз основа на сексуална ориентација.

Застапувањето можеби не е секогаш најдобрата конкретна алатка за борба против дискриминацијата, но добрата стратегија за застапување ќе ги дополни другите стратегии на борба како што се: кампањите, лобирањето, образованието за човековите права и мобилизацијата на јавноста.

СТРАТЕШКОТО ЗАСТАПУВАЊЕ (СЗ) или импакт-застапувањето е метод или техника која го користи правниот (особено судскиот) систем на државата за да креира правни случаи чие решавање (или само поставување) ќе има пошироко влијание за позитивна промена во борбата и подигањето на свеста против дискриминацијата во областа и врз основа на сексуална ориентација. Селекцијата на случаите кои ќе бидат поддржани со помош на методите на стратешкото застапување треба да создадат поголемо влијание во јавноста отколку само конкретното решавање на индивидуалниот случај на жртвата на дискриминација.

Централен фокус на стратешкото застапување е предизвикување позитивни промени во ПРАВОТО или политичката реформа, повеќе отколку решавање на конкретен случај на дискриминација (иако и двете можат да бидат цели). Тоа (СЗ) опфаќа техники и методи на селекција на случаите, како и планирањето и менаџментот, со цел тие успешно да се развиваат и водат до крај.

Како такво, СЗ е инструмент во полето на јавниот интерес, со кој невладините организации предизвикуваат промени на јавната политика или ги промовираат правата на ранливите групи.

2.2 КАКО СТРАТЕШКОТО ЗАСТАПУВАЊЕ ГИ ПОСТИГНУВА ЦЕЛИТЕ?

Со стратешко застапување, организацијата која го води, се труди да создаде **правен случај** (преседан), преку креирање на ефективно и имплементирачко право во правно издржан и потенцијален случај за позитивна одлука во постапка пред суд.

Во правниот систем, креирање на ваков случај може да биде резултат на:

- толкувањена постоечките закони,
- иницирање промена на истите.

- Можна е и трета ситуација, во која се посочува на меѓународна судска инстанца (Европскиот суд за човекови права или Луксембуршкиот суд на ЕУ) како споредбена одредница со чија пракса домашното законодавство мора да се усогласи.

Дури и доколку застапувањето да има мали шанси правно да успее, организациите се одлучуваат да продолжат со истото, бидејќи тоа им овозможува:

- да посочат проблеми во владеењето на правото во државата;
- случајот ја зголемува јавната свест и образованост за дискриминација која постои во секојдневието во поодделни области;
- организациите ги документираат дискриминирачките практики;
- ја повикуваат владата на одговорност за толерирање на истите во дадени области;
- ги менуваат јавните приоритети и ги ставаат правата на ранливите групиво фокус на јавноста.

2.3 КАКО НЕВЛАДИНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ ОДЛУЧУВААТ ЗА СВОИТЕ ПРИОРИТЕТИ ВО ЗАСТАПУВАЊЕТО?

При правење на своја стратегија за застапување, невладините организации можат да се водат од различни приоритети и цели. Во теоријата се дефинираат неколку такви:

- СЗ кое е ориентирано од и кон КЛИЕНТОТ или жртвата на дискриминација (Client-oriented);
- СЗ кое е ориентирано од центрите од кои се финансира и од нивните барања (и од конкуренција со други НВО за средства од донаторите);
- СЗ кое е преокупирано со филозофијата и вредностите на борбата против дискриминација (нагласено “идеалистичко“ СЗ или Policy-oriented).

Во сите три различни инспирации, невладината организација која го креира СЗ мора да направи претходни елементарни анализи околу релевантноста и можното влијание на избраниот и развиваниот правен случај. Избраниот правен случај често создава предности и проблеми за организацијата. Тој може да создаде и сериозни правни и политички ефекти и ефекти во јавноста (со посредство на медиумите), да ги охрабри маргинализираните социјални групи за борба и да создаде притисок врз политичките елити и да направи промени во правниот систем (особено ако има свој епилог во меѓународните судови). Но од друга страна, застапуваниот случај (а така веројатно ќе биде со судските процеси за дискриминација врз основа на сексуална ориентација и целиот комплекс на заштита на правата на ЛГБТИ популацијата) нема секогаш мнозинска поддршка во јавноста. Ќе треба да се “турка“ и наспроти мнозинското чувство, дури со отворено противење на истото, што има влијание на судовите. Тоа противење може да достигне ниво на црна анти-кампања. Организацијата мора да се подготви за такво сценарио со јавноста и мора да пронајде вистински случај и клиент за поддршка, како и вистински партнери во медиумите.

Особено е тешка ситуацијата во држави каде нема независно судство или има слаба законска заштита на правата (каков што е случајот со Република Македонија), каде застапувањето често нема да може да ги постигне посакуваните правни ефекти. Во такви случаи треба да се комбинираат неколку техники на координирана борба и притисок и организацијата треба истите да ги подготви со време, паралелно со процесот на застапување.

2.4. ПЛАНИРАЊЕ НА ЗАСТАПУВАЊЕТО

Планирањето на процесот на застапување треба да опфати ставови и проценки, како и подготовка за пресретнување на неколку битни околности и факти:

Прво, треба да се процени дали одбраниот случај има шанси за успех преку правно застапување и пред кој правен форум ќе биде застапуван, имено дали ќе биде воопшто постигната целта со застапувањето;

Второ, треба да се направи проценка на влијанието на случајот во ситуација на успех на процесот и во кои полиња тоа влијание би било најголемо;

Трето, проценка на перцепцијата и приемот од јавноста на целиот случај и борбата околу него (community perception) и можното противење од јавноста на процесот (public hostility);

Четврто, треба да се направи план за прибирање на доказите за случајот и проблемите на тој пат (ова е мошне важна операција и често знае да биде мошне комплицирана);

Петто, треба да се оцени каква е правната свест меѓу жртвите на дискриминација за тоа што им се случило и дали се подготвени “да одат до крај” (пат кој понекогаш е мошне тежок за жртвата);

Шесто, треба да се оценат опасностите од “одмазда” и контра-притисок на системот врз организацијата или жртвата и да се подготви стратегија за јавно позиционирање во такви случаи (за што е потребна соработка со медиумите, пред сè);

Седмо, да се оценат изворите за финансирање на застапувањето доколу тоа се оддолжи;

Осмо, треба да се направи проценка што да се прави во ситуации кога судиите и обвинителите (адвокатите) немаат доволно образование ниту практика за соочување со деликатните случаи на дискриминација поради сексуална ориентација (дури и кога имаат желба да се соочат со проблемот). Во такви случаи, некои тренинзи или меѓународни семинари (преводи на судска практика и пресуди), експерти можат да бидат понудени на помош за ангажман.

Деветто, треба да се направи план - што во случај на неефикасни санкции или имплементација на позитивните пресуди за случаите? Кога за случајот се пресудува и се обидува да се заборави! Во такви ситуации, организацијата треба да планира мониторинг за остварување на санкциите и притисок до надлежните органи да ги извршуваат. Повторно, јавноста и медиумите треба да се направат “пријатели” во тој процес.

2.5. СЕЛЕКЦИЈА НА СЛУЧАЈ

Добрата селекција на правниот случај кој ќе го развива и процесира организацијата е важна бидејќи од неа зависи успешноста на остварување на целите со застапувањето, нивна максимална ефикасност и употребливост како алатка за притисок.

Првиот критериум за селекција е **ефикасност**. Имено, организацијата мора да води сметка да ги концентрира ресурсите со кои располага на случај кој има најголеми шанси за успех и тоа да го направи со внатрешна распределба на сопствената функционалност и ефикасност во менаџирањето на случајот. Ова начело е важно и за оправдување на трошењето пред донаторот.

Второ, селекцијата врз основа на транспарентни критериуми ѝ овозможува на организацијата да одговори зошто некои случаи одбила да ги застапува, да ја задржи репутацијата за праведност и транспарентност при одлучување. Ваквата селекција често содржи и вредносни проценки и одлуки, што е важно за целите на организацијата.

2.5.1. КРИТЕРИУМИ ЗА КОНКРЕТНА СЕЛЕКЦИЈА НА СЛУЧАЈОТ

Овие критериуми се развиваат поради согледување и идентификација на правните празнини или недостаток во постојните закони – кои треба да се нападат и потенцираат со конкретниот случај. Исто така, тие треба да потенцираат постоење на лоши практики од органите на државата во спроведување на законите или нивна злоупотреба.

Трета димензија на критериумите е најдобро балансиран случај на жртва на дискриминација од аспект на успех на целите на застапувањето.

Прво, критериуми поврзани со правниот систем:

- Постојните закони не се остваруваат или тешко и лошо се остваруваат;
- Не постои усогласеност со меѓународните стандарди и судската пракса за случајот;
- Лоши судски преседани во областа на случајот;
- Одбирање на соодветниот закон(и) врз основа на кои ќе се води застапувањето и проценка на судската процедура, пракса и жалбената пракса;
- Проценка дали има случаи во истата област кои се во тек;
- Собирање на судска пракса од регионални судови и меѓународни релевантни трибунали;
- Одбирање и оценка на кривичните или граѓански процедури за борба за случајот. Ова особено, бидејќи и едните и другите имаат предности и маани. На пример, кривичната постапка бара повисок стандард на докажување на делото, шансите за успех се помали поради нискиот праг за обвинителството, додека казната е построга и појасна и постапката е пократка и др., додека во граѓанските постапки адвокатот на жртвата има поголема контрола врз случајот, компензациите за жртвата се поголеми, стандардот на докажување е понизок, а проблеми се: трошоците на процедурата се високи, заканата кон осудениот е мала, може да се оддолжи постапката и др.

Второ, критериуми поврзани со социјалниот контекст:

- Дали постои изразена корупција во судскиот систем и политичко мешање во одлуките на судовите (дали се тие независни);
- Каква е практиката на државната администрација по случаите на дискриминација (особено работата на “независното“ тело за борба против дискриминација);
- Ризичност по организацијата за застапувањето на сензитивни случаи (проценки на ризикот и психолошката подготвеност за борба);
- Проценки поврзани со трошоците на процесот и неговото траење.

Трето, критериуми поврзани со одбирање на клиентот (жртвата) и случајот:

- Изборот на личните околности на клиентот (жртвата) е важен за успехот на застапувањето, бидејќи зависи од способноста на клиентот да преземе ризик, да го издржи процесот и да делува убедливо пред судот. Неговото ниво на образование би му овозможило да го разбере процесот и да изгради односи на доверба со адвокатите и НВО. Исто така е важна личната историја на клиентот, особено аспектите на претходни инциденти, водени процеси, виктимзација, дали бил жртвана дела од омраза и слично. Тие можат да помогнат пред судот, но можат да бидат и пречка, доколку клиентот е опседнат со нив во потрага по одмазда и сл.

Исто така важни се личните околности на клиентот: дали е вработен, дали може и сам да придонесе во финансирањето на процесот; дали има семејство кое го поддржува; каква поддршка од околината каде живее и работи може или не може да добие; дали успешноста на неговиот случај пред судот ќе му влијае на понатамошниот живот и како (понекогаш, успешен случај може да го уништи личниот живот на клиентот поради јавноста, реакциите и сл).

Помошниците во случајот треба да ја анализираат ситуацијата - дали можеби може да се поднесе групна тужба, наместо индивидуален случај и како ќе се одрази тоа на целите на застапувањето.

Со еден збор, клиентот треба да се одбере: од аспект на суштина на релевантното законодавство (кое сака да се менува); процедуралните потреби на случајот (особено квалитетот на доказите кои можат да се обезбедат) и потенцијалот за влијание во општеството.

2.6. СТРАТЕГИЈА И МЕНАЏИРАЊЕ НА СЛУЧАЈОТ

Правниот тим на НВО за случајот мора да договористратегија за инструкции кон клиентот и агенда за чекори кои ќе ги подготвуваат и реализираат во процесот,кога ќе започне.Оваа статегија е од исклучителна важност и за поставување пример во судската пракса и поентириањево јавноста, за и околу случајот.

Прво, стратешко прашање за НВО и правниот тим е како ќе ги усогласат целите на клиентот во случајот со пошироките цели кои НВО има намера да ги постигне со истиот. Може да се случи патот на постигнување на пошироките цели да биде на штета на можноста клиентот да си го обнови личниот живот по завршувањето на случајот. Тоа треба да му се објасни на клиентот во подготвителниот процес и потоа да се договори каква ќе биде неговата улога и улогата на НВО во носењето на клучните одлуки за сегментите во процесот (што да се направи, како и кога).

Во стратегијата на водењето на случајот понатаму треба да се одговорот и следните прашања:

- Кои се можните поддржувачи на случајот, кој би можел да му помогне на клиентот и како;
- Колку се одлучни противниците, колку е одлучна државата да се спротивставува, колку е важен случајот за нејзините политики;
- Дали има некои други алтернативи или ќе се појават такви и дали можат да се искористат во текот на случајот;
- Кои се силни, а кои слаби страни на случајот;
- Дали процедурата пред судовите е со искуство или се нови во случај на сегашниот клиент и неговиот случај;
- Какви политички последици ќе следат од добивање или губење на случајот; и др.

2.6.1 ПОМОШНИ СТРАТЕГИИ

Помошните стратегии на застапувањето вклучуваат работа која организацијата ја води со: медиумите; кампањи за јавна поддршка; работа за добивање меѓународна поддршка; вовлекување на владини агенции во случајот (Комисија за заштита од дискриминација) и сл.

Особено е важно процесот на застапување да добие поддршка во форма на стручни мислења на познати и проминентни интелектуалци и експерти во областа на човековите права, а кои би се однесувале на конкретниот случај. Дополнителни AMICI CURIAE (замешувачи во случајот) се важни ако доаѓаат од организации и лица кои имаат влијание на судот и во јавноста. Добро би било невладината организација која го води случајот да се “вмрежи“ во соработка со други невладини и да добие поддршка од нив.

Исто така е важно ако може да се финансираат истражувања во полето во кое се води случајот (нашиов текст е токму тоа), кои помагаат во идентификување на цела серија прашања од значење за истиот. Но, клучно за застапувањето е да добие место во јавните медиуми и јавна поддршка. Дел од таа борба за јавноста опфаќа и лобирање меѓу политичарите за добивање поддршка на специфичен начин во местата на политичка дебата (Парламентот и министерствата).

Се изработува посебна стратегија за борба за добивање поддршка од заедницата на која клиентот припаѓа. Таа се испитува од аспект на тоа што би добила од победа во случајот и како да се мобилизира за јавна поддршка (на својот член).

2.7 ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА ПО ПРОЦЕСОТ НА ЗАСТАПУВАЊЕ

Успехот на застапувањето секако зависи од успехот на случајот во судот. Има случаи каде и неуспешно судско застапување имало социјален и легислативен пост-фестум успех, доколку била добро и агресивно третирана во јавноста и направила “скандал”. Случајот, иако не поминал на судот, сепак ја изменил перцепцијата на јавноста и кратко потоа имал ефект на промена на некои законски решенија и односи во јавноста кон жртвите од заедницата на која припаѓа клиентот. Но сепак, нема ништо поуспешно од успех на самиот случај и затоа победата на суд има значајно влијание на конечниот успех. Но, не целосно и не секогаш. Прво, може да следи отпор кон реализација на пресудата и обид за “заборавање” на случајот. Затоа НВО мора да изгради мини-стратегии за мониторинг на имплементацијата на случајот и врска со организациите на теренот за целосно имплементирање на резултатите од него.

Промоцијата на случајот во медиумите е секогаш неопходна и корисна.

3. КАКО СЕ ПРАВИ ПРЕТСТАВКА ЗА СЛУЧАЈ ВО СУДСКА ПОСТАПКА

Лицето кое смета дека поради дискриминација му е повредено некое право е овластено да поднесе тужба пред надлежен суд согласно одредбите од ЗПП, а во однос на одредбите од законот од областа каде дискриминацијата е направена.

Постапката е итна.

Во петитумот на тужбата се бара:

- Да се утврди дека тужениот го повредил правото на тужителот на еднаков третман, со преземеното или пропуштено дејствие кое довело или можело да доведе до повреда на правата на еднаквост;
- **Да се забрани понатамошна дискриминација или да се отстранат последиците од дискриминацијата;**
- **Да се надомести материјалната и нематеријалната штета;**
- **Да се објави пресудата во медиумите.**

Товарот на докажување е кај сторителот.

Кога странката во судска постапка тврди дека согласно овој закон ѝ е повредено нејзиното право на еднакво постапување, е должна да изнесе факти кои го прават веројатно нејзиното тврдење.

*Ова значи дека жртвата треба само да приложи факти од кои може да биде претпоставено дека постоела дискриминација (alleged victim establishes facts from which it may be presumed that there has been discrimination,...). Според Европските антидискриминациски Директиви, во граѓанските постапки **товарот на докажувањето е кај тужениот, а во кривичните постапки, тој останува на тужителот** (не е јасно утврдено како во управните постапки се постапува со овој институт на докажување).*

Заедничка тужба против дискриминација

Здруженија и фондации, установи или други организации од граѓанското општество, кои имаат оправдан интерес или се занимаваат со колективните интереси на одредена група можат да поднесат тужба и во постапката пред судот да настапат како сопарничари. Во петитум може да се бара да се утврди дискриминација за целата група, исто како и кај тужбата од едно лице. Согласноста на дискриминираното лице е нужна.

Критериум „3+1“

Овој критериум помага при анализа и на фактичката состојба: дали постои состојба на директна дискриминација врз основа на која треба да се планира заштитата од дискриминаторското однесување и последици.

1. Потреба да се прикаже понеповолентретман, исход, последица

Не бев примен на работа поради тоа што (се сомневаат дека) сум хомосексуалец;

Јас сум платен помалку поради истото;

Не можев да влезам во барот синоќа поради истото;

Компанијата за осигурување одби да направи договор со мене поради истото.

2. Елементи на 3+1 критериумот

Постои потреба да се најде компаратор: друго лице во слична ситуација, но со различна, обично доминантна или мнозинска основа.

Ова не е потребно кај вознемирување, виктимизација, инструкција за дискриминација или незадоволување за разумно приспособување.

Јас сум лезбејка, таа не е.

Јас сум лезбејка, тој е хетеросексуалец.

Јас сум Ром и хомосексуалец, тој е Македонец хетеросексуалец и сл.

3. Постои можност да се употреби компаратор од минатото или хипотетичен компаратор, или да се спореди третманот во однос на идеален минимум на стандарди за третман.

Претходен вработен кој заработувал повеќе за истото.

Во случаи кога компаратор нема кај работодавецот туку кај сличен работодавец, тогаш компараторот може да биде конструиран (измислен) како носител на стандардно постапување (онака како што би требало да се постапува).

На пример: Ниедно лице не треба така да се третира без почит и човеково достоинство и сл.

3.1. Елементи што треба да ги содржи секоја поплака за дискриминација

Кој го направи тоа?

Што направи?

Кому?

Кога?

Каде?

Како?

Кој е резултатот од неповолното дејство?

Кој е одговорен за неповолното дејство?

Кој виде, слушна или може да посведочи?

Дали има документи, статистика, експертски мислења за да се докаже тврдењето?

Која е заштитената основа на жртвата: раса или етничко потекло, возраст, хендикеп, сексуална ориентација, религија или уверување?

Дали е вистинска, претпоставена, асоцирана, повеќекратна?

Кое е контролното лице или група со кои може да се спореди третманот претрпен од жртвата?

Дискриминација може да се утврди со увид во идеалните минимум стандарди за третман, на пример однесување со кое се почитува човековата гордост и достоинство.

Дали случајот потпаѓа под (Европското) законодавство за анти-дискриминација и под националното законодавство за истото?

4. КАКВИ СЕ МАКЕДОНСКИТЕ СОГЛЕДУВАЊА И ИСКУСТВА ЗА ЗАСТАПУВАЊЕТО НА СЛУЧАИ НА ДИСКРИМИНАЦИЈА ВРЗ ОСНОВА НА СЕКСУАЛНА ОРИЕНТАЦИЈА?

Искуствата со дискриминацијата врз основа на сексуална ориентација во Македонија се игнорантни, трагични, скромни и полни со предрасуди, омраза и насилство.⁶

Не постои посебно законодавство за заштита на правата на трансродовите лица, а споменување на сексуалната ориентација има единствено во неколку закони.⁷ Таа не е предвидена како основа за дискриминација - директно, а судовите и Комисијата за заштита од дискриминација не ја применуваат како основа ниту индиректно или подразбрано (иако на тоа ги обврзува европското законодавство во оваа област) во Законот за спречување и заштита од дискриминација.

Во Извештаите на Комисијата за заштита од дискриминација не се наведуваат податоци на случаи на дискриминација по оваа основа.⁸

Во праксата на Република Македонија има институционална опструкција на видливоста на дискриминацијата врз основа на сексуална ориентација. Се шири, со владини или про-владини медиумски сервиси и поттикнува ширење омраза и говор на омраза кон лица од ЛГБТИ популацијата. Постојат и се множат дела од омраза, имено напади врз лица кои учествуваат на манифестации на ЛГБТИ популацијата (се водат некои постапки по оваа основа но со погрешно утврдени правни основи за

⁶ Види посебно во Извештаите на Хелсиншкиот Комитет во Македонија, Извештај за спроведување на Препораката на Советот на Европа CM/Rec/2010, 5 и др.

⁷ 1. Закон за јавно здравје (Службен весник на РМ, бр. 22 од 15 февруари 2010) во делот на активностите на Институтот за јавно здравје и центрите, член 16; 2. Закон за високо образование (Службен весник на РМ, бр. 35 од 14 март 2008) во делот за процедурите и условите за запишување на студии, член 1083. Закон за заштита на правата на пациентите (Службен весник на РМ, бр. 82 од 8 јули 2008) во делот на правата на пациентите, член 5; 4. Закон за семејство (Службен весник на РМ, бр. 157/08 од 12 декември 2008), во делот за жртви на трговија со луѓе и нивните семејства, член 177-1; 5. Закон за основање на Национална Агенција за европски образовни програми и мобилност (Службен весник на РМ, бр. 133 од 20 септември 2008) во делот за програмата Млади во акција, членови 7 и 8; 6. Закон за работни односи (Службен весник на РМ, бр. 158 од 9 декември 2010), членот 6 забранува дискриминација врз основа на сексуална „наклонетост“, што може да се смета за дискриминаторска терминологија која се однесува само на сексуалниот чин, а не на сите аспекти на сексуалната ориентација (емоционални, романтични, духовни итн.).

⁸ Види Одговор на Комисијата за заштита од дискриминација на дописот на Хелсиншкиот Комитет за дискриминацијата во областа на сексуалната ориентација. Во одговорот, Комисијата наведува дека во 2012 имало 9 претставки по оваа основа, дека по 7 Комисијата постапувала, а дека во една утврдила вознемирување и тоа е отстрането по укажување на Комисијата, а во друга дека имало дискриминација и таа е отстранета по укажување на Комисијата, а дека во 3 претставки Комисијата не утврдила дискриминација.

нападите) и по којзнае кој пат се демолира ЛГБТИ Центарот за поддршка (без ниту еден досега решен случај од страна на полициските и судски органи).

Проектот на кој работиме за Стратешко застапување во оваа област со еден збор доаѓа во исклучително важно време на воспоставување, или поточно, пред воспоставување на правна пракса во областа на дискриминацијата врз основа на сексуална ориентација и со тоа има пионерски, големи обврски и очекувања.

Овој материјал треба да биде основа за идните оценки, проценки и одлуки околу процесирање на случаите на кршење на правата на припадниците на ЛГБТИ популацијата во Македонија и затоа не би биле соодветни претскажувања на одлуките, но неколку напомени нема да ми бидат забранети.

Сметам дека под ургентни одлуки треба да бидат процесирање на случаите на насилство кон припадниците на ЛГБТИ популацијата и особено она кое е индиректно посредувано од пасивноста на државните органи во неговото откривање и прогон. Случајот на демолирање и палење на Центарот за поддршка на ЛГБТИ популацијата во Старата Скопска Чаршија е еклатантен пример на случај кој треба да биде процесираан со нагласок на отежнувачките околности на омраза кон ЛГБТИ популацијата од кои е “инспириран” и пасивноста на полицијата и системот на игнорирање кој го спроведува власта.

Исто така треба да се избере и процесира случај со насилство кон активист, учесник на ЛГБТИ манифестација (јавен протест, собир, Парада) со нагласок (не како во еден веќе процесираан случај на “спречување јавен протест”) туку врз основа на отежнувачки околности на насилство инспирано од омраза кон припадник на ранлива популација, ЛГБТИ.

Проф. Д-р Љубомир Д. Фрчкоски

5. АНЕКС

Случаи на дискриминација врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет во пракса во македонското општество

Екскерпирани материјали:

Искуството и извештаите на ЛГБТИ Центарот за поддршка, Хелсиншкиот Комитет за човекови права на РМ, Коалицијата „Сексуални и здравствени права на маргинализирани заедници“, ЕГАЛ и Мрежата за заштита од дискриминација.

Во последните пет години во Република Македонија, три невладини организации евидентираа 20 случаи на прекршување на правата на ЛГБТИ луѓето.

Бројката на прекршувања на правата на ЛГБТИ луѓето во Македонија е многу поголема од онаа која во реалност се документира, во институциите и во невладиниот сектор. Тоа се должи на стравот на жртвите од изложување, недовербата во институциите, но и поради препознавањето на дискриминацијата од страна на самите жртви.

Во пракса, во невладиниот сектор се документираат случаи кои најчесто остануваат само во архива, поради немањето мотивација на жртвите да преземат каква било процедура. Она што е симптоматично е што жртвите на насилство најчесто се откажуваат поради лош третман во полиција или во болница по дознавањето на мотивот за извршеното насилство, додека пак најчесто жртвите на дискриминација не веруваат во способноста на институциите за препознавање на дискриминацијата врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет. Изложувањето на својата приказна дури и пред надлежните институции за жртвите претставува опасност од јавна осуда, некоректен однос и нееднаков третман поради откривање на идентитетот. Исто така она што најчесто се појавува како причина за незапочнување на постапка, е неподготвеноста да ги трошат своите ограничени ресурси за процедура која е многу веројатно да не даде никакви позитивни резултати.

Најчесто индивидуалните случаи кои се документираат во невладиниот сектор се однесуваат на семејно насилство и дискриминација врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет. Голем број од документираниите случаи можат да посочат на проблемите во однос на невладеенето на правото во РМ и на ниските познавања на професионалците кои работат во институциите, во однос на сериозноста на дискриминацијата врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет. Сепак, за жал најчесто овие случаи остануваат само документирани.

Поради непостоењето на правна регулатива која конкретно и ексклузивно ја забранува дискриминацијата врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет во Република Македонија, невладините организации преку стратешкото застапување се борат истите да бидат прифатени во правната пракса под веќе постоечките основи на “маргинализирани групи” и “сите останати основи” во Законот за спречување и заштита од дискриминација, што би било пример на сите релевантни институции за обврската да истите бидат препознаени, или преку истото да иницираат правни промени.

Во Република Македонија стратешкото застапување може да се искористи заради добивање на позитивна пресуда и поставување на пример за препознавање на дискриминацијата врз основа на сексуална ориентација во постоечкото законодавство. Кривичните пријави и претставките кои се испраќаат до Основното Јавно Обвинителство и Комисијата за заштита од дискриминација од страна на невладиниот сектор се повикуваат и на пресудите од Европскиот суд за човекови права која нашите судови имаат обврска да ги земат предвид бидејќи Република Македонија ја ратификуваше Европската Конвенција за човекови права со што е должна истата да ја почитува и која што се толкува од ЕСЧП како меѓународна инстанца креирана токму за таа улога.

Она што би било од корист за нашите цели и би поттикнало позитивна пракса со моменталната легислатива е:

- Јавното обвинителство да ги гони сторителите на кривичното дело Повреда на рамноправноста од член 137 од Кривичниот Законик, за дело сторено врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет, подведувајќи ги овие основи под терминот “лично својство”.
- Комисијата за заштита од дискриминација да утврди дискриминација врз основа на сексуална ориентација или родов идентитет со што би ги препознала како основи во отворената листа на член 3 од Законот за спречување и заштита од дискриминација. Тоа би ја олеснила работата на судовите и би се воспоставила пракса на признавање на овие основи.
- Позитивна пресуда од суд каде се препознава дискриминацијата врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет.

Оваа пракса би помогнала да се пополнат празнините кои постојат во легислативата за конкретно наведување на истите но и би го зацврстила владеењето на правото преку олеснување на толкувањето на законските норми со што би се охрабриле останантите институции дискриминацијата врз овие основи да ја земат предвид.

Досега, јавното обвинителство ја нема препознаено сексуалната ориентација како основа во Кривичнот Законик ниту пак има позитивна пресуда во судовите за дискриминација врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет. Комисијата за заштита од дискриминација во само еден случај има утврдено дискриминација врз основа на сексуална ориентација (види 1.1.), сепак во уште 2 други случаи со слични околности Комисијата не утврди дискриминација што го покажува селективниот пристап и несигурноста на ова “независно” тело.

Еден од најголемите проблеми во однос на постапувањето на институциите за дискриминацијата врз основа на сексуалната ориентација и родов идентитет е недоволното информирање и капацитети на професионалците во однос на овие теми, но дури и да се најде по некој поединец кој истата ја препознава, моменталните хомофобични владини политики вршат преголем притисок за да некоја одлука биде позитивна во ова поле. Сепак и непотполната легислатива не ги олеснува работите.

Доколку стратешкото застапување се користи за иницирање на промена во легислативата заради подобрување и олеснување на условите за пристап до правда на ЛГБТИ жртвите, приоритетно е:

- Сексуалната ориентација и родовиот идентитет да бидат внесени како посебни основи за дискриминација во Кривичниот законик, Законот за спречување и заштита од дискриминација и одделни закони со кои се забаранува дискриминација во различни области.
- Сексуалната ориентација и родовиот идентитет да бидат внесени во Кривичниот Законик како основи за злосторства / кривични дела од омраза и говор на омраза и да се внесат како основа за отежнувачки околности при одмерување на казната од страна на судот.
- Во Законот за работни односи да се смени поимот полова насоченост со сексуална ориентација и да се додаде родовиот идентитет како основа за дискриминација.
- Членот 94-б, став3 од Законот за семејство да биде изменет на начин каде што и на истополовите партнери ќе им биде обезбедена посебната заштита од семејно насилство.
- Утврдување на процедури преку кои ќе се регулира признавањето на промената на полот без да се бара доказ за хируршка интервенција за промена на полот.

Во продолжение на овој документ ќе ви претставиме неколку примери од досега малкуте случаи кои влегле во процедура и третираше дискриминација врз основа на сексуална ориентација од кои би можело да се извлечат заклучоци во однос на стратешкото застапување.

1. Случаи- дискриминација врз основа на сексуална ориентација

Најпрво ќе ви претставиме два случаи во кои била извршена дискриминација врз основа на сексуална ориентација и еден случај кој ги покажува притисоците на општеството во однос на оваа тематика.

1.1. Случај „Педагогија“:

Во овој случај Комисијата за заштита од дискриминација за прв пат утврди дискриминација врз основа на сексуална ориентација по поднесена претставка во однос на учебник со дискриминаторска содржина. Секако ова е позитивна одлука во праксата на Комисијата. Меѓутоа претставки беа поднесени, освен за учебникот Педагогија, за учебниците Криминалистичка психологија, Учебници по Психологија (детство, возрасни и род), Псијатрија том 1 и 2 и Медицинска психологија во кои содржината беше со иста конотација односно дискриминаторска и навредувачка за цела една група на граѓани. Досега Комисијата има одлучено за Криминалистичка психологија, каде не најде дискриминација, напротив утврди дека содржината е израз на научен став на авторката. За останатите учебници Комисијата се уште нема одлучено. Неконзистентноста во донесувањето на одлуките остава простор на несигурност со што една позитивна одлука станува безначајна.

Тоа што исто така загрижува е како беше спроведена препораката дадена од Комисијата за заштита од дискриминација до Министерството за образование во однос на дискриминаторските содржини од учебникот Педагогија. Односно одредени содржини беа ревидирани, но практично се избриша темата „хомосексуалност“ во контекст на љубовта, сексуалноста и на „сексуалните определби“. Додека пак, други дискриминаторски содржини од учебникот останаа да постојат и во ревидираната верзија. Ова повторно ја деградира релевантноста на позитивната одлука на Комисијата во која беше утврдена дискриминација врз основа на сексуална ориентација.

Образложение на случајот

На 18.4.2011, Коалицијата „Сексуални и здравствени права на маргинализираните заедници“, упати претставка до Комисијата за заштита од дискриминација против авторките на учебникот „Педагогија“ (за трета година, средно образование) и против Министерството за образование и наука, затоа што првите напишале и објавиле, а Министерството дозволило „во наставната програма да се употребува учебник што содржи текст што ги дискриминира лицата со хомосексуална ориентација“.

На 19.5.2011, Комисијата за заштита од дискриминација донесе „Мислење“, во кое утврди дека е надлежна да постапува кога станува збор за дискриминација врз основа на сексуалната ориентација и дека оспорената содржина во учебникот „претставува вознемирување, предизвикува чувство на пониженост, повреда на достоинството на група луѓе, кое произлегува од дискриминациска основа, сторено од страна на Министерството за образование и наука и на авторите на учебникот, проф. д-р Марија Костова, проф. д-р Анета Баракоска и м-р Ели Маказлиева“.

Притоа, Комисијата укажа дека „учебниците не смеат во своите содржини да имаат текстови, со кои се стигматизира определена група на луѓе“ и дека „содржините на учебниците не смеат да бидат насочени кон кршење на човековите права“.

Исто така, Комисијата донесе задолжителна препорака до Министерството за образование и наука, за ревидирање на содржината на учебникот „Педагогија“, кога се зборува за „опачините на сексуалниот живот“, односно „во делот на хомосексуалноста и лезбиството, на стр. 203, и за тоа дека ревидираната содржина не смее да содржи елементи на вознемирување врз дискриминациска основа“.⁹

Но, препораката на Комисијата беше само делумно спроведена. Учебникот „Педагогија“ беше ревидиран на тој начин што „хомосексуалноста и лезбиството“ беа избришани во делот „Сексуални определби“.

Исто така, во учебникот останува дискриминаторската дефиниција за љубовта. Таа продолжува да се третира исклучиво како тежнење „кон одредена личност од спротивниот пол“ (стр. 200), а, кога се поставува прашањето за сексуалниот однос, се исклучува можноста за сексуален однос со друго лице од истиот пол: „Зошто еден млад човек има сексуален однос со друг од спротивниот пол?“ (стр. 201).

⁹ Коалиција 'Сексуални и здравствени права на маргинализираните заедници', 2011, Извештај за сексуалните и здравствените права на маргинализираните заедници, (<http://coalition.org.mk/wp-content/uploads/2012/04/izvestaj.pdf>)

Авторките на учебникот „Педагогија“ воопшто не го зеле предвид укажувањето на Комисијата за заштита од дискриминација дека „учебниците не смеат во своите содржини да имаат текстови, со кои се стигматизира определена група на луѓе“.

1.1.1. **Случај: Авторките на учебникот “Педагогија” со кривична постапка против Ирена Цветковиќ - активистка од Коалицијата.**

Во Република Македонија ЛГБТИ тематиката се наоѓа на дното на каква било јавна и институционална поддршка. Владините политики се хомофобични додека пак јавноста е полна со предрасуди, во однос на сите кои не припаѓаат во концептот на хетеронормативност, а најголемиот број од медиумите пак, се тотално незаинтересирани за кршење на догмите кои се генерално присутни за оваа група на граѓани.

Овој случај претставува класичен пример, како се реагира во однос на критиките кон хомофобијата присутна во секој сегмент на нашето општество. Овие услови значително го отежнуваат стратешкото застапување на случаи во однос на дискриминацијата врз основа на сексуална ориентација или родов идентитет. Изјавата на Прим. Д-р Славица Гајдасис Кнежевиќ веројатно најдобро ги опишува притисоците со кои се соочуваат оние кои се осмелиле да ја истакнат дискриминацијата врз основа на сексуална ориентација:

“Лицемерието на образованието исто така е конкретен примерот со Ирена Цветковиќ, затоа што таа беше прва која гласно во медиумите посочи на постоењето на хомофобни учебници, како резултат на тоа беше тужена од авторките на учебниците и за среќа доби на суд, меѓутоа гледајте како се поставува инстанца на „суд над судот“, затоа што потоа на извесен начин и’ беше забранет влез во академската заедница, што значи дека академската заедница си направи внатре судски механизам. Можеби тука постојат лажни фактори, оти јас не верувам дека тие членови на академската заедница што гласале против, иако таа ги има сите предиспозиции да биде дел од академската заедница, не верувам дека тие не знаат дека хомосексуалноста не е болест.”¹⁰

Образложение на случајот:

Авторките на дискриминацискиот учебник „Педагогија“ воде кривична постапка за навреда и клевета против Ирена Цветковиќ, активистка за човекови права во Коалицијата „Сексуални и здравствени права на маргинализираните заедници“ (Коалиција), поради објавени изјави и колумни, во кои се критикуваа хомофобичните содржини од учебникот.

Коалицијата застана во одбрана на обвинетата, сметајќи ја тужбата како обид за замолчување на јавната критика на хомофобичните учебници, кои генерираат и поддржуваат нееднаквост, нетолеранција, неправда и насилство. За време на траењето на судскиот процес, активисти за човекови права дадоа поддршка на активистката преку настапи во медиуми, колумни во весници и електронски медиуми. Коалицијата, исто така, на 2.2.2011, организираше и мирен протест пред Основниот суд „Скопје 1“, против хомофобијата во образованието и за заштитата на критичкото мислење и на активистите за човекови права. Коалицијата ја поздравиле и пресудата на Основниот суд, со која активистката беше ослободена од обвиненијата за клевета и за навреда, со образложение дека ја афирмирала потребата од борба против хомофобијата.

Меѓутоа, иако беше ослободена од неоснованите обвиненија за клевета и за навреда, Цветковиќ не беше ослободена од дискриминацискиот третман во постапката за избор за асистент на Институтот за родови студии на Филозофскиот факултет во Скопје (на истиот факултет каде што предаваат дел од нејзините тужителки).

Без да се доведат до прашање нејзините стручни квалификации и експертските препораки за избор, Цветковиќ не доби доволно гласови за избор за асистент (што е преседан). Постојат сериозни

¹⁰Коалиција ‘Сексуални и здравствени права на маргинализираните заедници’, 2012, Не за хомофобијата во образованието *видео*, <http://www.youtube.com/watch?v=tNXImKNbg-w>

индиции дека поголем дел од професорите (на чело со деканот) се солидаризирале со авторките на учебникот „Педагогија“, кои беа експлицитно наведени од Комисијата за заштита од дискриминација, како лица што сториле вознемирување и предизвикале чувство на пониженост и повреда на достоинството на група луѓе, кое произлегува од дискриминациска основа.¹¹

1.2. Случај “Стан”

За жал, поради низа причини за овој случај не се покрена никаква процедура, меѓутоа е пример за секојдневието во Македонија и на кој начин директно се дискриминираат ЛГБТИ луѓето и активистите кои работат за човекови права и еднаквост.

Образложение на случајот:

Здружението на граѓани Е.Г.А.Л. – Еднаквост за Геј и Лезбејки работи на подобрување на сексуалното и репродуктивното здравје на геј и лезбејската популација. Со текот на работењето, кај Здружението се појавила потреба од нови деловни простории поради што потпишале договор со сопственикот на станот кој го избрале. При договарањето за изнајмувањето на станот Заедницата на сопственици на станови во зградата во чиј состав се наоѓал и конкретниот стан директно се спротиставила на тоа здружението Е.Г.А.Л. бидејќи дел од Зградата.

Имено, Здружението Е.Г.А.Л. водело преговори со господинот П. К. сопственик на станот. По кусо преговарање, двете страни се договориле дека станот ќе биде изнајмен и Здружението Е.Г.А.Л. почнало да се подготвува за вселување.

Меѓутоа, проблемот настанал кога во седиштето на Здружението стигнал допис од Претседателот на Заедницата на сопственици на станови во зградата, во се наведува дека на Заедницата на сопственици на станови ѝ пречи темата на работење на Здружението. Заедницата на сопственици на станови во целост го дискриминира Здружението и целата ЛГБТИ заедница и други маргинализирани групи со тоа што наведува дека не се согласува да ги дели заедничките простории со лица од ЛГБТ заедницата, лица болни од СИДА кои наводно се и корисници на наркотици. За Е.Г.А.Л. немало простор во зградата поради грижа за сопственото здравје како и здравјето и социјализацијата на децата на станарите.

Како резултат на тоа и под притисок од евентуално натамошно дискриминирање на вработените во Здружението и членовите на целните групи кои го посетуваат Здружението, Е.Г.А.Л. се откажуваат од станот и го раскинуваат договорот за закуп.

Поради горенаведеното, направена е директна дискриминација врз основа на сексуална ориентација и здравствена состојба врз една цела група на граѓани. Заедницата на сопственици на станови нема легитимно право да се вмешува во договорот за закуп на станот, бидејќи секој сопственик на стан е слободен сам да одлучува на кој начин ќе го користи истиот. Сите граѓани се еднакви пред Уставот и законите на Република Македонија, а во овој случај нивните права и правата на лицата од целните групи се ограничени и повредени.

2. Напади мотивирани од омраза врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет

Она што најмногу загрижува се случаите на злосторствата сторени од омраза и заканите врз ЛГБТИ луѓето и активистите кои се случуваат во континуитет подолго време, како и пасивноста на институциите во однос на истите.

Почнувајќи од повеќекратните напади на Центарот за поддршка, нападот врз присутните во ЛГБТИ Центарот за време на “Неделата на гордоста”, нападите во Битола и Скопје врз активисти кои се борат за правата на ЛГБТИ луѓето, хомофобичните закани по социјалните мрежи, претепувањето на две момчиња во центарот на Скопје, вклучувајќи го и нападот на домот на актерот кој јавно проговори за својата

¹¹ “Цветковиќ не беше избрана за асистент со ниту еден глас против. Само десетмина членови на Наставничкиот совет гласале „за“, а сите останати биле воздржани. Воздржаноста, според зборовите на деканот Ајдински, веројатно била знак на солидарност со професорки од факултетот, кои ја тужеа Цветковиќ за навреда и клевета, поради колумна во која таа зазема критички став за нивен учебник. Професорките го загубија спорот, а нивниот учебник беше повлечен од употреба.”, Изјава за медиуми на деканот Ајдински, преземено од: <http://www.makdenes.org/content/article/24348874.html>

сексуална ориентација, страшно е но реално да се констатира дека овој тренд воопшто не ги загрижи институциите на нашата држава.

Во продолжение ви ги прикажуваме нападите врз ЛГБТИ Центарот за поддршка.

2.1. Случаи “Напади врз ЛГБТИ Центарот за поддршка”

Четири од пет напади на Центарот се сè уште во истрага. Од првиот напад на ЛГБТИ центарот за поддршка веќе е измината цела година, додека во јавноста сè уште нема одговор дали надлежните институции презеле мерки за откривање на сторителите и дали е покрената постапка со која сторителите би се повикале на одговорност. Единствениот случај каде ЛГБТИ Центарот за поддршка беше нападат и за кој институциите брзо реагираа е нападот од 2ри март годинава. Тоа е единствениот случај каде Центарот беше нападат “на поминување”, додека истата толпа направи штета за време на меѓуетничките демонстрации кои се случуваа тој ден на повеќе локации.

Основниот Суд Скопје 1 донесе пресуда со која напаѓачите на Центарот се прогласени за виновни за делото „Учество во толпа што ќе изврши кривично дело“. При носењето на одлуката за висината и времетраењето на казната за сторителите на делото, судот ги зеде предвид отежнувачките околности за кривични дела сторени од омраза по основа на национално и социјално потекло, политичко и верско убедување, полот, расата или бојата на кожата избегнувајќи да ги вклучи или да ги препознае основите сексуална ориентација и родов идентитет како мотив за стореното дело.

Како резултат на молкот на институциите во однос на останатите напади на ЛГБТИ центарот за поддршка, Мрежата за заштита од дискриминација на 08.10.2013 поднесе кривични пријави до Основното јавно обвинителство - Скопје. Кривичните пријави се поднесени против непознати лица поради постоење на основано сомнение дека покрај останатите, ги сториле и кривичните дела “Насилство”, “Расна и друга дискриминација”, “Повреда на рамноправноста на граѓаните” како и “Предизвикување општа опасност”.¹²

Јавното обвинителство има шанса да направи позитивна промена и да ги истражи случаите на насилство и злосторства сторени од омраза, земајќи ја во предвид пресудата на судот во однос на отежнувачките околности при одмерување на казната. За таа цел корисни се и одлуките на Европскиот суд за човекови права, во кои е јасно наведено дека „сексуалната ориентација како фундаментална карактеристика на една личност, треба да се третира на ист начин како и категориите раса, етничка припадност и религија, кои најчесто се покриени со закони за санкционирање на говор на омраза и насилство од омраза“.

Нападите од страна на сторителите предизвикаа значителна опасност по животот и телото на присутните во Центарот, повреда на рамноправноста на граѓаните и дискриминација (врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет). Како резултат на ова, беа повредени личниот и моралниот интегритет, достоинството и угледот на ЛГБТИ лицата.

Образложение на нападите

На денот на отварањето на ЛГБТИ Центарот за поддршка на 23.10.2012 настанот се одвиваше мирно, но беше проследен само неколку часа по завршувањето, со напад од страна на неколку маскирани напаѓачи чишто идентитети останаа непознати. Беше скршен предниот дел од излогот на Центарот при што беше утврдена парична штета која го оневозможи работењето на Центарот неколку дена потоа. Информацијата беше проширена во медиумскиот простор додека владееше молк од институциите за каква било осуда на нападот.¹³

¹² Мрежа за заштита од дискриминација, Соопштение за јавност, Скопје, 17.10.2013, преземено од: <http://lgbti.mk/Home/Post/ddbdfaaa-b076-4a52-bb1f-8cf2a0e00845#.UpYslcSkolQ>

¹³ ЛГБТИ Центар за поддршка, 2012, Квартален извештај за правата на ЛГБТИ луѓето во Република Македонија Октомври – Декември, преземено од: <http://lgbti.mk/uploads/06913cac-f415-49eb-a0fd-3ee19244f37e.pdf>

На 17.12.2012 беше извршен повторен напад врз просторот на Центарот за поддршка и неуспешен обид истиот да биде запален. Беше нацртан кукаст крст на предната врата од Центарот и беше напишано “Тремита” (остров каде за време на Втора Светска Војна биле екстрадирани хомосексуалците од страна на нацистите) Нападот е пријавен во полиција и е во моментална постапка. Молк од високите институции.¹⁴

На 02.03.2013 во време на протестите кои беа организирани во истите денови произлезени од етничката тензија. Додека една од групите простестираше, демолираше и запали автобус како и материјална штета во населбата Чаир во Скопје. Подоцна продолжи да демолира во Старата скопска чаршија каде што материјална штета беше нанесена на ЛГБТИ Центарот за поддршка. Беше искршено стаклото и дел од опремата беше оштетена.

Откако се утврди дека групата која изврши повеќе злосторства од омраза за време на протестите од 2. март 2013 ќе оди на суд, МХЦ прати официјално барање до Основниот Суд Скопје за мониторирање на судењето. За време на судењето, видео снимката од безбедносните камери на ЛГБТИ Центарот за поддршка беше презентирана како доказ. Нашиот набљудувач веднаш го информираше судијата дека снимката е дадена како доказ за нападот на ЛГБТИ Центарот за поддршка во полицијата, од страна на МХЦ. Нашиот набљудувач побара МХЦ да биде повикан како оштетена странка во процесот. Судијата се согласи и МХЦ доби шанса да поставува прашања и да бара надоместок за претрпената штета. За време на завршните аргументи, МХЦ предложи да се земе предвид член 39 став 5 (отежнувачки околности во рамките на кривично дело) при одредувањето на казната. При објавувањето на пресудата, беше кажано дека предлогот на МХЦ е прифатен. Седум обвинети лица добија затворски казни од три месеци до една година, додека другите седум добија условни казни. МХЦ продолжи да праќа барање за информации до полициските станици и канцелариите на Јавното обвинителство, со цел или да утврди дека навистина се случило регистрирано злосторство од омраза или да испита дали е закажано рочиште во случаите во кои сторителите биле фатени.

На 20ти јуни 2013, два дена пред почетокот на Неделата на гордоста, имаше забележителен пораст на хомофобични изјави и изјави кои содржат говор на омраза и отворени повици за насилство на социјалните мрежи и неколку национални веб-портали. Подоцна истиот ден, повеќето веб-портали ги повлекоа статиите кои содржаа напливи на говор на омраза и отворени повици на насилство, но Хелсиншкиот Комитет, преку својата подружница – ЛГБТИ Центарот за поддршка сепак побара зголемено полициско присуство во целата Стара Чаршија, за време на активностите во рамките на Неделата на гордоста.

На 22ри јуни 2013, во 18 часот, Неделата на гордоста започна со промоција на Прирачник за здравствените права на транс лицата, дебата и проекција на филм на тема трансродови лица. Освен вработените во Центарот, имаше 35-40 други соработници и гости, присутни за време на нападот. Како одговор на нашето барање, полицијата испрати 8-10 полицајци од Единицата за безбедност, помош и рендиција од Министерството за внатрешни работи. Присутните полициски службеници не беа опремени со никаква специјална заштитна ниту тактичка опрема.

Во 18:25, група од четириесетина луѓе брзо протрча кон Центарот, доаѓајќи од западната страна. Членовите на групата беа маскирани и вооружени со камења, стаклени шишиња, метални шипки и пиротехнички материјали. Во тоа време, на долниот кат во Центарот имаше седум луѓе – еден гостин,

¹⁴ ЛГБТИ Центар за поддршка, 2012, Квартален извештај за правата на ЛГБТИ луѓето во Република Македонија Октомври – Декември, преземено од: <http://lgbti.mk/uploads/06913cac-f415-49eb-a0fd-3ee19244f37e.pdf>

еден полицаец (кој, во моментот вршеше активности поврзани со безбедноста на Центарот), и пет вработени (гостите беа на третиот кат).

Резултатите од нападот беа: едно лице со полесни повреди, еден полициски службеник со полесни повреди, скршено стакло на излогот, страв во потсвеста на една цела заедница и ниту еден уапсен сторител.

Но, најзагрижувачкиот дел не беше самиот напад, туку реакцијата на полицијата на истиот. Пред се', присутните полициски службеници не беа опремени соодветно на задачата, така што, кога се случи нападот, тие немаа никаков избор освен да побегнат.¹⁵

На 5ти јули 2013, имаше уште еден напад на Центарот. Овојпат сторителите, во темнината на ноќта, се качиле на покривот на објектот во кон се наоѓа Центарот, го отстраниле горниот дел ќерамиди, истуриле некаков вид запалива течност на штиците под ќерамидите, и подметнале пожар. Материјалната штета беше многу поголема во споредба со претходниот напад, но овојпат, нападот барем се случи кога Центарот беше затворен и во него немаше луѓе.

И повторно, најзагрижувачкиот дел не беше самиот напад, туку фактот што нападот се случи само неколку часа откако видни претставници на дипломатскиот кор го посетија Центарот и ја изразија својата безрезервна поддршка во осудата на анти-ЛГБТИ насилството.¹⁶

¹⁵ ЛГБТИ Центар за поддршка, 2013, Квартален извештај за правата на ЛГБТИ луѓето во Република Македонија Мај - Јуни, преземено од: <http://lgbti.mk/uploads/79fdbb63-978c-4838-9797-a5b2fed7b063.pdf>

¹⁶ ЛГБТИ Центар за поддршка, 2013, Двомесечен извештај за правата на ЛГБТИ луѓето во Република Македонија Јули-Август, преземено од: <http://lgbti.mk/uploads/0e50b007-b4bf-459b-8382-c439504fa192.pdf>

За Хелсиншкиот Комитет за човекови права на Република Македонија
www.mhc.org.mk

Хелсиншкиот Комитет за човекови права на Република Македонија (МХК) е невладина организација за промоција и заштита на човековите права, без политичка и религиозна ориентација. Цел на МХК е заштита и унапредување на човековите права и слободи гарантирани со Уставот на РМ и меѓународните инструменти за граѓанските и политичките и за социјалните, економските и културните права и Завршниот документ од Хелсинки од 1975 година; градење на демократски услови во кои тие можат да се практикуваат врз основа на владеење на правото.

МХК врши мониторинг на состојбата со човековите права, обезбедува правна помош на граѓаните во случаите на повреда или ограничување на правата и слободите, соработува со други организации и со државните органи во насока на зголемување на промоцијата, почитувањето и заштитата на човековите права и слободи.

МХК поаѓа од тоа дека сите луѓе треба да имаат можност да ги уживаат и практикуваат нивните базични права и слободи и да имаат можност да ги заштитат во случај на нивно прекршување или ограничување. Ова претставува основа на демократскиот развој и гаранција на мирот на национално, регионално и светско ниво.

За ЛГБТИ Центарот за поддршка
www.lgbti.mk

Мисијата на ЛГБТИ Центарот за поддршка е зајакнување на ЛГБТИ заедницата за самозастапување, како и менување на правниот и социјалниот статус на ЛГБТИ луѓето во Република Македонија.

Визијата на ЛГБТИ Центарот за поддршка е општество ослободено од дискриминација, во кое сите луѓе ги уживаат универзалните човекови права и слободи без разлика на нивната сексуална ориентација, родов идентитет или која било друга карактеристика.

Зошто постоиме:

- Поддршка на ЛГБТИ луѓето;
- Зацврстување на ЛГБТИ заедницата;
- Искоренување на стереотипите и предрасудите во нашето општество;
- Менување на социјалниот и правниот статус на ЛГБТИ луѓето во Македонија;
- Зголемување на видливоста на ЛГБТИ заедницата;
- Отпор на патријархалните и хетеронормативни концепти;
- Сензибилизација на надлежните институции и општата јавност;
- Јакнење на капацитетите на ЛГБТИ популацијата за самозастапување;
- Промоција, заштита и почитување на правата на ЛГБТИ луѓето;
- Мониторинг на постојната легислатива, нејзиното извршување и практиката;
- Мониторинг на медиумите;
- Градење на мрежи на организации, неформални групи и активисти на национално и меѓународно ниво.